

HERNANDO CORTES

(1485-1547)

Meksika fatihi Hernando Cortés 1485'te Medellin, İspanya'da doğdu. Babası küçük bir soyluydu. Cortés gençlik çağında Sala-manca Üniversitesinde hukuk tahsil etti. On dokuz yaşına geldiğinde, yeni keşfedilmiş olan kuzey yarımkürede talihini aramak üzere İspanya'yı terk etti. 1504 yılında Hispaniola'ya vardı ve burada saygın bir çiftçi ve Don Juan olarak birkaç yıl geçirdi. 1511'de İspanya'nın Küba'yı fethinde rol aldı. Bu maceranın ertesinde, Küba'nın imparator tarafından atanmış valisi Diego Velasquez'in baldızıyla evlendi ve Santiago valisi oldu.

1518'de Velasquez, Meksika'ya düzenlenecek deniz seferinin kaptanlığına Cortés'i seçti. Vali Cortés'in hırslından korkarak bu emrini hemen geri aldı ama, Cortés'i durdurmak için artık çok geçti. Şubat 1519'da; 11 gemi, 110 tayfa, 553 asker (bunlardan sadece on üçünün tüfekleri, otuz ikisinin de mancınıkları vardı), 10 ağır top, 4 hafif top ve 16 atla denize açıldı. Bugün Veracruz'un bulunduğu yerde, Good Friday bölgesinde karaya çıktılar. Cortés bir süre kıyıda kalarak Meksika'daki durum hakkında bilgi topladı. Meksika'yı egemenlikleri altında bulunduran Azteklerin, ülkenin iç kısımlarında büyük bir başkentleri olduğunu; büyük miktarlarda değerli maden stokları bulunduğu ve baskı altında tuttıkları diğer Kızılderili kabilelerinin çoğunun onlardan nefret ettiklerini öğrendi.

Fetih yapmayı aklına koymuş olan Cortés, kıtanın içlerine ilerleyerek Aztek topraklarını işgal etmeye karar verdi. Adamlarından bazıları, üstesinden gelmek zorunda oldukları kendilerinden sayıca çok üstün güç karşısında korku duyular; Cortés de gemileri kullanılmaz hale getirdi, böylece adamlarına kendisini izleyip zafere ulaşmak ya da Kızılderililer tarafından öldürülmekten başka seçenek bırakmadı.

İlerleyişleri sırasında İspanyollar, Kızılderililerin bağımsız bir kabilesi olan Tlaxcalalıların şiddetli direnişiyle karşılaştılar. Ancak büyük orduları çetin savaşlar sonucu İspanyollara yenilince, nefret ettikleri Azteklere karşı Cortés ile güçlerini birleştirmeye karar verdiler. Bu olaydan sonra Cortés, Aztek hükümdarı II. Montezuma'nın İspanyollara bir sürpriz saldırı hazırlamakta olduğu Cholula'ya doğru ilerledi. Ancak, Kızılderililerin niyetlerinden haberi olan Cortés daha önce vurdu ve binlerce yerliyi Cholula'da katletti. Sonra başkent Tenochtitlan'a (günümüzde Mexico City) yürüdü; 8 Kasım 1519'da hiçbir direnişle karşılaşmadan şehre girdi. Kısa süre içinde Montezuma'yı hapse attı ve kukla olarak elinde tuttu; fetih neredeyse tamamlanmış gibiydi.

Fakat sonra, Panfilo de Narvaez komutasında bir başka İspanyol gücü, elinde Cortés'i tutuklama emriyle kıyıya yanaştı. Cortés kuvvetlerinin bir kısmını Tenochtitlan'da bırakarak, diğer askerlerini hızla kıyıya sürdü. Burada Narvaez'in askerlerini yenilgiye uğrattı, hayatta kalanları kendisine katılmaya ikna etti. Ancak, Cortés Tenochtitlan'a dönünceye kadar, yerine vekil bıraktığı kişi Aztekleri fena halde düşman etmişti. 30 Haziran 1530'da Tenochtitlan'da bir başkaldırı oldu ve İspanyol orduları büyük kayıplar vererek Tlaxcala'ya çekildiler. Ancak Cortés yeniden asker topladı ve ertesi yıl mayıs ayında geri dönerek Tenochtitlan'ı kuşatma altına aldı.

Şehir 13 Ağustosta düştü. Bu olaydan sonra Meksika, her ne kadar Cortés bir zaman uzak bölgelerin de topraklara katılmasıyla uğraştıysa da, İspanyollar tarafından oldukça rahat denetlendi. Tenochtitlan yeniden inşa edildi, Mexico City adını aldı ve İspanyol sömürgesi "Yeni İspanya"nın başkenti oldu.

Cortés'in, ne kadar az sayıda askerle yola çıkmış olduğu düşünüldüğünde, beş milyonluk bir imparatorluğu fethi gerçekten de olağanüstü bir kahramanlıktı. Tarihte sayıca çok üstün bir karşı güce rağmen gerçekleşen fethi tek diğer örnek, Francisco Pizarro'nun Peru'daki İnkalara karşı kazandığı zaferdir. Cortés'in nasıl ve neden başarılı olduğunun merak edilmesi çok doğaldır. Atları ve silahları olması kesinlikle bir etkendi; ancak elinde çok az sayıda bulunan bu araçlar, ordusunun sayısal Zayıflığını telafi etmekten çok uzaktı. (İspanyolların Meksika sahillerine daha önce düzenlediği iki seferden hiçbirinin yeni yerleşimler kurulması ya da kalıcı fetihle sonuçlanmadığı da kaydedilmeye değer) Cortés'in yapmış olduğu liderliğin, cesaret ve kararlılığının başarısındaki önemli etkenler oldukları kuşkusuzdur. Eşit önere taşıyan bir diğer etken de ustalıklı siyasetiydi. Cortés; sadece Kızılderililerde kendisine karşı birleşme isteği uyandırmaktan kaçınmakla kalmamış, fazla sayıda Kızılderiliyi Azteklere karşı kendi güçlerine katılmaya ikna etmeyi de başarmıştır.

Cortés'e Tanrı Quetzalcoatl ile ilgili Aztek efsaneleri de yardım etmiştir. Bir Kızılderili efsanesine göre bu Tanrı onlara tarım, metalürji ve devlet yönetimi konularında yol gösterirdi; uzun boylu, beyaz derili, gür sakallıydı. Kızılderililere geri geleceği sözünü verdikten sonra "Doğu okyanusu", yani Meksika körfezi üzerinde kaybolmuştu. Montezuma'ya Cortés'in geri dönen Tanrı olması pek muhtemel görünüyordu. Bu korku davranışları üzerinde belirgin bir etki yapmışa benzer. Montezuma'nın İspanyol işgaline tepkisinin zayıf ve kararsız olduğu şüphe götürmez.

İspanyolların başarısında son etken dinsel coşkularıydı. Cortés'in Meksika'yı işgali, bizim gözümüzde, elbette bağışlanamaz bir saldırdır. Cortés ise yaptığının ahlaki açıdan doğru olduğundan emindi. Adamlarına; davalarında haklı oldukları için, Haç yoluna savaştıkları için

kazanacaklarını içtenlikle söyleyebilirdi ve söyledi de. Cortés dinsel nedenleri öne sürerken oldukça samimiydi: Seferlerinin başarısını, Kızılderili yandaşlarını Hıristiyanlığı kabul etmeye beceriksizce zorlayarak, defalarca tehlikeye attı.

Cortés Kızılderililer karşısında mükemmel bir diplomat olmakla birlikte, İspanyol rakipleriyle kendi içlerinde yaptıkları siyasi mücadelede aynı derecede başarılı değildi. İspanya kralı O'nu toprak ve "marki" sanıyla ödüllendirdi ama, Meksika valiliğinden aldı. Cortés 1540'ta İspanya'ya döndü ve hayatının son yedi yılını, Yeni İspanya'daki yönetim yetkisini kendisine iade etmesi için krala boş yere dilekçe üstüne dilekçe vererek geçirdi. Cortés 1547'de İspanya'da Seville yakınlarında öldüğünde sevilmeyen, ama varlıklı bir kişiydi. Meksika'daki geniş arazileri oğluna miras kaldı.

Cortés'in aç gözlü ve hırslı olduğu aşikardır. Cortés'i yakından tanıyan bir hayranı O'nu küstah, kibirli, fitneci ve kavgacı olarak tanımlamıştı. Ama Cortés övgüye değer niteliklere de sahipti. Gözüpek, kararlı ve zekiydi. Genelde çok neşeliydi. Sert bir asker olmakla birlikte sebepsiz yere zalimlik yapmazdı. Herkesin nefretini kazanan Pizarro'nun aksine, Cortés Kızılderililerin çoğuyla iyi geçindi ve sert bir yönetim tarzı benimsememeye gayret etti. Bu arada, yakışıklı ve çekici olmalıydı; kadınların her zaman çok beğendiği bir erkekti.

Cortés vasiyetinde, Kızılderili köle sahibi olmanın ahlaki açıdan doğruluğundan emin olamadığını belirtiyordu. Bu sorun O'nu rahatsız etmişti ve oğlundan bu mesele üzerinde dikkatle düşünmesini rica ediyordu. O'nun gününde bu çok nadir karşılaşılan bir davranıştı; insan Francisco Pizarro'yu (ya da Kristof Kolomb'u) bu tür bir sorunun rahatsız edebileceğini düşünemez bile. Genel olarak Cortés, Meksika ve Peru'da fetih girişiminde bulunan İspanyollar arasındaki en nezih insanoğluydu.

Cortés ve Pizarro birbirlerinden 50 mil uzakta ve yaklaşık on yıl arayla doğmuşlardı. Akrabaymış gibi görünen bu iki adamın kazanmaları şaşırtıcı bir benzerlik taşır. Bir arada düşünüldüğünde, neredeyse bir kıta büyüklüğünde bir alan fethetmişler ve fethettikleri yerlerde işgalcilerin dil, din ve kültürünü dayatmışlardır. Bu bölgenin büyük kısmında siyasal erk, o günden bu yana Avrupa kökenli kişilerin elinde olmuştur.

Cortés ve Pizarro'nun birleşik etkileri Simón Bolívar'ın etkisinden hatırı sayılır derecede daha yüksektir. Fetihleri, Güney Amerika'da siyasal erki Kızılderililerden alıp Avrupalılara aktarmıştır. Bolívar'ın zaferleri ise yalnızca erki İspanyol devletinden alıp Güney Amerika doğumlu, Avrupa kökenli halka vermeyi başarabilmiştir.

İnsana ilk bakışta, fetihlerini daha önce gerçekleştirdiği ve Pizarro'ya esin kaynağı olduğu için, Cortés'in Pizarro'dan daha üst sırada yer alması gerekirmiş gibi gelebilir. Üstelik Pizarro öldüğünde Peru'daki Kızılderili direnişi henüz sona ermemiştir, Cortés ise Meksika'nın fethini

önemli ölçüde tamamlamıştı. Ama bana göre, bunlardan biraz daha ağır basan bir bakış açısı daha vardır: İspanyolların fetihler konusunda gösterdikleri gayret ve ellerindeki silahların üstünlüğü hem Aztekler hem de İnkalar için tehdit unsuruydu. Toprakları dağlar tarafından korunan Peru, bağımsızlığını sürdürme şansına sahipti. Dolayısıyla da, Pizarro'nun cesur ve başarılı saldırıları gerçekten de tarihin akışını değiştirebilirdi.

Ama Aztek toprakları Peru kadar dağlık değildi ve dahası (Peru'dan farklı olarak) Meksika'nın Atlantik okyanusuna sınırı bulunduğundan, İspanyol güçlerince nispeten daha kolay ulaşılır bir konumdaydı. Dolayısıyla öyle görünüyor ki, Meksika'nın İspanyollar tarafından fethedilmesi hemen hemen kaçınılmazdı; Cortés'in gözüpek ve becerikli önderliği sadece süreci hızlandırmaya yaradı.

Kaynak: Michael H. Hart, Dünya Tarihine Yön Veren En Etkin 100, Neden Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 293-297